

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Шевченко Юлії Михайлівни

на дисертацію Куліді Оксани Олександрівни на тему «Педагогічна рефлексія як спосіб моделювання особистісного самовизначення майбутнього бакалавра права», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження, що визначена дисертанткою не викликає сумнівів, оскільки підкреслює значущість важливої проблеми професійної освіти, а саме підвищення ролі професійно-особистісного зростання здобувачів вищої освіти. Зазначена проблема актуалізується як контекстуально (необхідність постійного особистісної і професійної мобільності у культурно-освітньому мінливому просторі, готовності до креативно-перетворювальної діяльності), так і концептуально (створення і використання освітньо-педагогічного арсеналу технологій, способів і засобів формування особистісного самовизначення, усвідомленого ставлення особистості до себе та своєї професійної діяльності, осмислення діяльності, учіння і розвитку). Без здатності творення і використання рефлексивних знань, умінь, навичок, відповідальності та автономності, що базуються на педагогічній рефлексії, розв'язання проблемних завдань, на думку здобувачки, не є можливим.

Ця думка підкреслюється чітко визначеними суперечностями у педагогічному проектуванні і моделюванні складових професійної підготовки, у формуванні наскрізних програмних компетентностей та результатів, у певній ідентифікації особистісного самовизначення та позапредметних навичок, так званих, «soft skills», у недостатньо представленому постійному пошуку інноваційних механізмів та смислів майбутньої (правової) діяльності, у використанні рефлексивно-критичного

мислення як експлікація ідей та ініціатив суб'єктів педагогічного процесу щодо самовизначення особистості бакалавра права тощо. Саме вони спонукали до визначення теми дослідження та її предметно-об'єктної площини.

Дисертацію виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (державний реєстраційний номер 0117U006709).

Наукова новизна, оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій О. Куліди дозволяють дійти висновку про оволодіння методологією науково-педагогічної діяльності.

Зокрема авторкою:

уперше: комплексно обґрунтовано сутність педагогічної рефлексії як способу моделювання особистісного самовизначення майбутніх бакалаврів права. Розкрито роль педагогічної рефлексії у забезпеченні ефективних організаційних умов професійної підготовки майбутніх бакалаврів права; визначено систему підходів та методів дослідження педагогічної рефлексії та педагогічного моделювання професійної підготовки майбутніх бакалаврів права, в якій синергетичний, акмеологічний, особистісно-орієнтований та компетентнісний посідають провідне місце; уточнено зміст понятійно-категоріального апарату: «модель», «моделювання», «рефлексія», «педагогічна рефлексія», «самовизначення», «особистісне самовизначення», «моделювання особистісного самовизначення майбутнього бакалавра права», «педагогічна рефлексія майбутнього бакалавра права»;

- удосконалено та доповнено теоретичну модель використання педагогічної рефлексії у формуванні особистісного самовизначення майбутніх бакалаврів права рефлексивними процедурами розвитку навичок

softskills (рефлексивний проект, аналіз послідовності дій, категоризація, конструювання, схематизація, об'єктивація, рефлексивна дискусія, рефлексивне моделювання проблемних педагогічних ситуацій, щоденник індивідуальної педагогічної рефлексії);

- подальшого розвитку набули питання оновлення змісту фахової підготовки майбутніх бакалаврів права щодо формування педагогічної рефлексії як способу моделювання особистісного самовизначення в освітньо-професійних програмах та у створенні цілісної системи постійної фахової підготовки.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання матеріалів для проведення навчальних занять, просвітницької роботи, виховних заходів та акцій. Обґрунтовано та розроблено теоретичну модель використання педагогічної рефлексії у формуванні особистісного самовизначення майбутніх юристів у процесі професійної підготовки, яка є схематичним способом відтворення розвитку професійної підготовки майбутніх бакалаврів права щодо формування педагогічної рефлексії як способу моделювання особистісного самовизначення.

Представлені наукові положення щодо наукової новизни та практичної розробки не викликають заперечень. На підставі детального ознайомлення із змістом дисертації можна стверджувати, що її структура логічна і дозволила у значній мірі досягти поставленої мети, вирішити відповідні завдання.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційне дослідження має чітку і логічну структуру (два розділи, висновки до розділів, ґрунтовні загальні висновки, значний та різнобічний список використаних джерел у обсязі більше ста найменувань, значна частина з яких представляє роботи, що виконані іноземними мовами).

Відповідно до завдань дослідження висвітлено положення, що виносяться на захист завершеної кваліфікаційної роботи:

- з'ясовано та визначено сутність самовизначення особистості майбутнього бакалавра права;

- виявлено особливості моделювання особистісного самовизначення майбутнього юриста у процесі фахової підготовки;

- розкрито методологічний, теоретичний, методичний, перетворюючий потенціал педагогічної рефлексії у процесі особистісного самовизначення майбутнього бакалавра права;

- розроблено теоретичну модель використання педагогічної рефлексії у формуванні особистісного самовизначення майбутніх юристів у процесі професійної підготовки.

У процесі інтегрування наукової новизни дослідження здобувачкою уточнювалися дефініції понять («модель», «моделювання», «рефлексія», «педагогічна рефлексія», «самовизначення», «особистісне самовизначення» та ін.), визначалась система ефективних підходів дослідження педагогічного моделювання професійної підготовки майбутніх фахівців права (синергетичний, акмеологічний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, рефлексивний та ін.), виокремлювалися закономірності, принципи, критерії, показники та рівні використання педагогічної рефлексії у процесі особистісного самовизначення майбутніх фахівців права.

Достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені не тільки професійним вирішенням авторкою низки завдань, реалізації поставленої мети дослідження, відповідністю структурно логічної схеми дослідження визначеній меті (кожний наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім та доповнює його тощо), але й широкою географією та великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях.

Ознайомлення зі змістом дисертації та основними публікаціями дозволяє визнати, що поставлені у дослідженні завдання виконані, а мету дослідження досягнуто. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною. Таким чином, можна констатувати, що предмет

дослідження розглянутий цілісно, комплексно, об'єктивно, а отримані результати є суттєвими для розвитку системи вищої освіти.

Дискусійні положення та зауваження

Оцінюючи дослідницькі навички здобувачки вищої освіти за аналізом представленого дослідження, вважаємо необхідним висловити деякі зауваження і побажання, які мають доповнити або посилити наступні етапи наукової роботи та уможливити виправлення подальшої її презентації:

1. У кваліфікаційній роботі представлена концептуалізація особистісного і професійного зростання майбутніх правників, що формується в процесі осмислення власної діяльності та запропоновано педагогічну рефлексію як спосіб моделювання особистісного самовизначення майбутнього бакалавра права. Але процедури педагогічної рефлексії (теоретична і практична ідеалізація процесу навчання, індивідуального та спільного стилю життя і праці, рефлексивно-критичне мислення, експлікація ідей та ініціатив суб'єктів педагогічного процесу тощо) не достатньо розкрито через компоненти теоретичної моделі, якою постає освітньо-професійна програма.

2. Моделювання, що витлумачене в дослідженні як процес створення та дослідження моделі, а модель як засіб та форму наукового пізнання, логічно підводить до розуміння «педагогічного моделювання особистісного самовизначення майбутнього правника» та схарактеризоване як комплекс вмінь викладача і здобувача аналізувати, планувати, прогнозувати, конструювати при абстрактному порівнянні різних об'єктів. В дослідженні ці категоріальні ознаки постають абстрактними схемами. Робота значно б виграла, якщо би ці схеми були розгорнуті у механізми перетворюючих дій.

3. Багато масштабних і ґрунтовних характеристик певних категорій і педагогічних понять (самовизначення, самоаналіз, самопізнання, само оцінювання, саморозвиток та ін.), які предметно не пов'язані і функціонально не постають чинниками інтерпретації або експлікації.

4. Не вдалось авторці позбавитися певних необґрунтованих позицій, некоректних висловлювань, неточностей, стилістичних і орфографічних помилок.

У той же час зауваження не знижують цінності проведеного дослідження і не зменшують позитивної оцінки виконаної роботи Оксани Олександрівни Куліди.

Загальні висновки й оцінка дисертації

Таким чином, зазначене вище дає всі підстави для висновку, що дисертація «Педагогічна рефлексія як спосіб моделювання особистісного самовизначення майбутнього бакалавра права» є самостійним і завершеним дослідженням актуальної проблеми, в якому конструктивно вирішено поставлені завдання і досягнуто мети, що підтверджено переконливими теоретичними та емпіричними даними. На підставі здійсненої експертизи поданих дисертанткою документів (дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць), можливо зробити висновок про те, що кваліфікаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та положенням інструктивних документів Міністерства освіти і науки України щодо здобуття наукового ступеня доктора філософії. З огляду на актуальність, наукову новизну, обґрунтованість і вірогідність одержаних результатів дисертація може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій Вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор

кафедри початкової освіти

Мелітопольського державного педагогічного

університету Імені Богдана Хмельницького

Юлія ШЕВЧЕНКО

